

KULTURA

Działania Unii Europejskiej w zakresie kultury stanowią uzupełnienie polityki kulturalnej państw członkowskich w różnych dziedzinach: na przykład w dziedzinie ochrony europejskiego dziedzictwa kulturowego, współpracy z instytucjami kulturalnymi różnych państw czy też wspierania mobilności twórców kultury. Na sektor kultury wpływają także postanowienia traktatów nieobejmujące bezpośrednio kultury.

PODSTAWA PRAWNA I CELE

Traktat z Lizbony nadaje kulturze duże znaczenie: preambuła Traktatu o Unii Europejskiej (TUE) wyraźnie odnosi się do inspirowania „kulturowym, religijnym i humanistycznym dziedzictwem Europy”. W jednym z kluczowych celów określonych w Traktacie wskazuje się, że UE „szanuje swoją bogatą różnorodność kulturową i językową oraz czuwa nad ochroną i rozwojem dziedzictwa kulturowego Europy” (art. 3 TUE). Artykuł 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) stanowi, że w dziedzinie kultury UE ma kompetencje do „prowadzenia działań mających na celu wspieranie, koordynowanie lub uzupełnianie działań państw członkowskich”.

W art. 167 TFUE przedstawiono dodatkowe informacje dotyczące działalności UE w dziedzinie kultury: UE ma przyczyniać się do rozkwitu kultur państw członkowskich, w poszanowaniu ich różnorodności narodowej i regionalnej, równocześnie podkreślając znaczenie wspólnego dziedzictwa kulturowego. Działania UE powinny zachęcać państwa członkowskie do współpracy, a także wspierać i uzupełniać ich aktywność w dziedzinach pogłębiania wiedzy oraz upowszechniania kultury i historii narodów europejskich, zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu europejskim, niehandlowej wymiany kulturalnej oraz twórczości artystycznej i literackiej, włącznie z sektorem audiowizualnym. UE i państwa członkowskie mogą również wspierać współpracę z państwami spoza UE i organizacjami międzynarodowymi. W działaniach podejmowanych na mocy innych postanowień Traktatu należy uwzględniać konieczność poszanowania i promowania różnorodności kultur europejskich.

W art. 13 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej stwierdzono, że: „sztuka i badania naukowe są wolne od ograniczeń”. W art. 22 Karty ustanowiono wymóg, aby „Unia szanowała różnorodność kulturową, religijną i językową”.

OSIĄGNIĘCIA

A. Rozwój polityki

1. [Europejska agenda kultury](#)

W dniu 22 maja 2018 r. Komisja przyjęła Nowy europejski program na rzecz kultury, który stanowi kontynuację programu przyjętego w 2007 r., ponieważ zachowuje strategiczne ramy działań UE w sektorze kultury. W nowym programie zaproponowano trzy cele strategiczne o wymiarze społecznym, gospodarczym i zewnętrznym: 1) wykorzystanie potencjału kultury w zakresie spójności społecznej i dobrobytu; 2) wspieranie opartej na kulturze kreatywności w dziedzinie edukacji i innowacji oraz tworzenie miejsc pracy i wzrostu gospodarczego; oraz 3) zacieśnienie międzynarodowych stosunków kulturalnych. Program określa udoskonalone metody współpracy z państwami członkowskimi, społeczeństwem obywatelskim i partnerami międzynarodowymi. Jest on realizowany za pomocą [planu prac w dziedzinie kultury \(2019-2022\)](#), przyjętego przez Radę 27 listopada 2018 r. i [zmienionego 26 maja 2020 r.](#) W planie prac w dziedzinie kultury na lata 2019-2022 ustanowiono sześć priorytetów: 1) zrównoważony charakter dziedzictwa kulturowego; 2) spójność i dobrostan; 3) otoczenie wspierające artystów, osoby zawodowo związane z sektorem kultury i sektorem kreatywnym oraz treści europejskie; 4) równość płci; 5) międzynarodowe stosunki kulturalne i 6) kultura jako siła napędowa zrównoważonego rozwoju (priorytet dodany w 2020 r. w następstwie konkluzji Rady zmieniającej plan prac w dziedzinie kultury, zob. powyżej). Priorytety te wprowadza się w życie w ramach 18 konkretnych działań.

2. Międzynarodowe stosunki kulturalne

Wspólny komunikat „[W kierunku strategii UE na rzecz międzynarodowych stosunków kulturalnych](#)”, przedstawiony przez Komisję i Europejską Służbę Działań Zewnętrznych (ESDZ) w połowie 2016 r., ma na celu zachęcanie do współpracy kulturalnej między UE a jej krajami partnerskimi. Podkreśla się w nim zaangażowanie UE na rzecz promowania międzynarodowych stosunków kulturalnych poprzez wsparcie i pomoc dla państw spoza UE oraz promowanie różnych kultur państw członkowskich w ramach dyplomacji kulturalnej.

3. Dialog międzykulturowy

Jednym z bieżących priorytetów UE jest dialog międzykulturowy. Po wejściu w życie traktatu z Lizbony w 2009 r. priorytet ten nabrał jeszcze większego znaczenia. Do ważnych inicjatyw w specyficznym obszarze polityki kulturalnej należą inicjatywy w zakresie kultury Romów, międzykulturowych miast oraz dialogu w ramach platformy na rzecz wielokulturowej Europy. Inne strategie polityczne UE promujące dialog międzykulturowy obejmują między innymi: strategie związane z sektorem audiowizualnym, wielojęzyczność, młodzież, badania naukowe, integrację i stosunki zewnętrzne.

B. Programy finansowania i inicjatywy na rzecz wsparcia

1. Kreatywna Europa

W dniu 14 grudnia 2020 r. Parlament i Rada osiągnęły porozumienie polityczne zapewniające finansowanie programu „Kreatywna Europa” na lata 2021-2027 kwotą w wysokości 2,2 mld EUR. Stanowi to wzrost o 36% w stosunku do budżetu na lata 2014-2020 (o 1,46 mld EUR) i przekracza kwotę 1,85 mld EUR pierwotnie zaproponowaną przez Komisję. Rada przyjęła [stanowisko w pierwszym czytaniu](#) 13 kwietnia 2021 r., a Parlament [przyjął](#) tekst w drugim czytaniu na posiedzeniu plenarnym 19 maja 2021 r. Nowy program wejdzie formalnie w życie natychmiast po jego opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym. Przepisy rozporządzenia dotyczące mocy wstecznej gwarantują jednak, że nowy program „Kreatywna Europa” obowiązuje już od 1 stycznia 2021 r., aby zapewnić sprawne przejście od poprzedniego okresu programowania.

W porozumieniu tym kładzie się szczególny nacisk na trzy obszary: 1) wzmocnienie sektora muzycznego, w szczególności muzyki współczesnej i granej na żywo, która będzie finansowana ze środków przeznaczonych na „Kulturę” i mających wspierać m.in. platformy promujące nowych artystów i sieci dystrybucji; 2) priorytetowe traktowanie talentów kobiecych, wspieranie karier artystycznych i zawodowych kobiet oraz promowanie równouprawnienia płci jako jednej z głównych wartości programu; 3) wspieranie włączenia społecznego poprzez ułatwienie uczestnictwa w programie osobom niepełnosprawnym i grupom marginalizowanym społecznie oraz uproszczenie procesu składania wniosków.

Pierwszy program „Kreatywna Europa” (2014-2020) skupiał w sobie wcześniejsze programy UE, takie jak programy MEDIA (1991-2013), program MEDIA Mundus (2011-2013) i programy Kultura (2000-2013). W ramach podprogramu KULTURA udostępniono środki finansowe na 1) współpracę transnarodową w sektorze kultury i w sektorze kreatywnym; 2) sieci europejskie mające na celu ułatwienie osobom zatrudnionym w sektorze kultury i w sektorze kreatywnym, posiadającym szczególne umiejętności i doświadczenie, dostępu do współpracy międzynarodowej oraz zapewnienie im nowych możliwości rozwoju zawodowego; 3) europejskie platformy ułatwiające mobilność i widoczność twórców i artystów, oraz na 4) literackie tłumaczenie dzieł i ich promocję.

2. Europejskie stolice kultury

Europejskie stolice kultury to jedno z najbardziej udanych i najlepiej znanych przedsięwzięć UE w dziedzinie kultury. Co roku dwa miasta w dwóch różnych krajach UE noszą nazwę „Europejska Stolica Kultury”. Wyjątkowo, ze względu na COVID-19, stolicom w roku 2020 zezwolono na utrzymanie tych tytułów do kwietnia 2021 r.

Wyboru miast dokonuje niezależny panel ekspertów na podstawie programu kulturalnego, który musi mieć wyraźny wymiar europejski, angażować członków społeczności lokalnej w każdym wieku i przyczyniać się do długofalowego rozwoju miasta. Realizowana przez lata inicjatywa stała się również wyjątkowym bodźcem do rewitalizacji miast, zwiększania ich kreatywności oraz poprawy wizerunku. Do tej pory tytuł „Europejskiej Stolicy Kultury” przyznano ponad 50 miastom. Procedurę wyboru

miasta uruchamia się około sześciu lat wcześniej, przy czym przed jej wdrożeniem ustala się najpierw kolejność państw członkowskich, które mogą być gospodarzami wydarzenia.

Zasady i warunki, na jakich miastom nadawany jest tytuł, do roku 2033 włącznie, określono w decyzji 445/2014/UE^[1]. Decyzja dała krajom kandydującym i potencjalnym krajom kandydującym szansę na udział w tej inicjatywie, pod warunkiem że uczestniczą one już w programie „Kreatywna Europa”. Decyzja ta została następnie zmieniona w 2017 r. decyzją o otwarciu tej inicjatywy dla państw Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) (decyzja 2017/1545/UE)^[2]. Ostatnio decyzja ta została dostosowana w 2020 r., aby odzwierciedlić zmiany okoliczności spowodowane pandemią COVID-19 (decyzja (UE) 2020/2229)^[3].

3. Znak dziedzictwa europejskiego i Europejski Rok Dziedzictwa Kulturowego 2018

Znak dziedzictwa europejskiego wziął swój początek z inicjatywy międzyrządowej między kilkoma państwami członkowskimi w 2005 r. W 2010 r. na wniosek państw członkowskich Komisja zaproponowała, aby znak dziedzictwa europejskiego stał się oficjalną inicjatywą UE, co nastąpiło w 2011 r. na mocy decyzji 1194/2011/UE^[4]. Nadrzędnym celem tej inicjatywy jest pogłębianie dialogu międzykulturowego i wzmacnianie wśród obywateli poczucia przynależności do UE. Z myślą o przyznaniu znaku dziedzictwa europejskiego wybiera się miejsca o wysokiej wartości symbolicznej, ze względu na rolę, jaką odegrały w historii oraz kulturze Europy i UE, oraz z uwagi na ich związek z zasadami demokracji i prawami człowieka. Od 2013 r. znak przyznano 48 miejscom.

W dniu 30 sierpnia 2016 r. Komisja przedstawiła Parlamentowi i Radzie wniosek dotyczący ogłoszenia roku 2018 Europejskim Rokiem Dziedzictwa Kulturowego, zgodnie z wcześniejszymi propozycjami obu tych instytucji. Wniosek został przyjęty w pierwszej połowie 2017 r. Inicjatywa europejskiego roku dziedzictwa kulturowego miała na celu podkreślenie roli dziedzictwa kulturowego Europy we wspieraniu wspólnego poczucia historii i tożsamości oraz otrzymała finansowanie w wysokości 8 mln EUR na okres od 1 stycznia 2017 r. do 31 grudnia 2018 r.

4. Niezgodne z prawem wyprawianie dóbr kultury

Za pomocą dyrektywy 2014/60/UE^[5], stanowiącej przekształcenie dyrektywy 93/71/EWG, UE zamierza chronić narodowe dobra kultury oraz pogodzić ich ochronę z zasadą swobodnego przepływu towarów. Przewiduje ona fizyczny zwrot dóbr kultury wyprawionych niezgodnie z prawem z terytorium jednego państwa członkowskiego po styczniu 1993 r. oraz określa mechanizmy współpracy i procedury mające na celu zabezpieczenie zwrotu dóbr wyprawionych niezgodnie z prawem. Dyrektywa dotyczy wszystkich dóbr kultury określonych w przepisach krajowych jako „narodowe dobra kultury o wartości artystycznej, historycznej lub archeologicznej”.

[1]Dz.U. L 132 z 3.5.2014, s. 1.

[2]Dz.U. L 237 z 15.9.2017, s. 1.

[3]Dz.U. L 437 z 28.12.2020, s. 116.

[4]Dz.U. L 303 z 22.11.2011, s. 1.

[5]Dz.U. L 159 z 28.5.2014, s. 1.

5. Nagrody

W ramach unijnej polityki kulturalnej wspiera się różne nagrody w dziedzinie dziedzictwa kulturowego, architektury, literatury i muzyki. Celem tych nagród jest uznanie doskonałej jakości i sukcesu działań europejskich w tych dziedzinach oraz zwrócenie uwagi na dzieła artystów, muzyków, architektów, pisarzy i osób zajmujących się dziedzictwem kulturowym. Są one jednocześnie wizytówką Europy, gdyż propagują jej bogatą różnorodność kulturową oraz znaczenie dialogu międzykulturowego i transgranicznych działań w dziedzinie kultury, zarówno w UE, jak i poza jej granicami.

6. Nowy europejski Bauhaus

[Nowy europejski Bauhaus](#) to inicjatywa zaprezentowana przez przewodniczącą Komisji Ursulę von der Leyen i oficjalnie zapoczątkowana 18 stycznia 2021 r. Jest określana jako kuźnia myśli i ośrodek działań, laboratorium projektowe, katalizator i sieć. Jest to kreatywny i interdyscyplinarny projekt stanowiący punkt spotkań i przestrzeń do opracowywania przyszłych sposobów życia na styku między sztuką, kulturą, nauką i technologią.

Jego głównym celem jest promowanie tworzenia miejsc życia zgodnie z [Europejskim Zielonym Ładem](#) poprzez wspieranie 1) integracyjnych, dostępnych przestrzeni sprzyjających dialogowi między różnymi kulturami, dyscyplinami, płciami i wiekiem oraz 2) zrównoważonych rozwiązań z poszanowaniem ekosystemów planety. Nowy europejski Bauhaus będzie przebiegał w trzech etapach: projektowanie, realizacja i rozpowszechnianie. Etapy te będą częściowo prowadzone równolegle w ramach dużego procesu „współtworzenia”. W ramach inicjatywy opracowane zostaną również ramy źródeł finansowania w celu dostosowania ich do wieloletnich ram finansowych.

ROLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

W różnych rezolucjach^[6] Parlament niezmiennie wyraża zainteresowanie potencjałem i perspektywą rozwoju sektora kultury i sektora kreatywnego. Sektor kultury i sektor kreatywny nie tylko stanowią wyraz różnorodności kulturowej UE, lecz także zapewniają zatrudnienie 7,5% siły roboczej w UE, co generuje około 509 mld EUR wartości dodanej PKB.

W rezolucji z 2016 r. w sprawie spójnej polityki UE na rzecz sektora kultury i sektora kreatywnego Parlament wezwał do przyjęcia strategicznego podejścia w celu uwolnienia potencjału branży kultury i branży twórczej^[7] oraz zwrócił się do Komisji o opracowanie dla nich kompleksowych i długoterminowych ram polityki branżowej. Zaaapelowwał również o przyjęcie szeregu środków w celu poprawy warunków pracy w tych sektorach, między innymi w drodze objęcia ich inicjatywą na rzecz zatrudnienia ludzi młodych oraz zapewnienia finansowania umożliwiającego wspieranie ścieżek kariery, przedsiębiorczości i szkolenia.

Parlament dąży także do przyjęcia strategicznego podejścia do roli kultury w stosunkach zewnętrznych. W działaniu przygotowawczym ujętym w budżecie na rok 2013 i 2014 pt. „Kultura w stosunkach zewnętrznych UE” podkreślono znaczny

[6]Dz.U. C 377E z 7.12.2012, s. 142; Dz.U. C 316 z 22.9.2017, s. 88.

[7]Dz.U. C 238 z 6.7.2018, s. 28.

potencjał kultury w stosunkach zewnętrznych UE. Uznając, że kultura stanowi mocny most łączący ludzi, Parlament uważa, że powinna ona stać się głównym elementem dialogu politycznego UE z państwami nienależącymi do UE, gdyż może ona przyczynić się do wzmocnienia społeczeństwa obywatelskiego, zapobiegania konfliktom i rozpowszechniania wartości UE. W 2016 r. Parlament przyjął rezolucję w sprawie dialogu międzykulturowego^[8]. W odpowiedzi na wspólny komunikat Komisji i Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych zatytułowany „[W kierunku strategii UE na rzecz międzynarodowych stosunków kulturalnych](#)” w lipcu 2017 r. Parlament przyjął rezolucję^[9] sporządzoną wspólnie przez Komisję Spraw Zagranicznych (AFET) oraz Komisję Kultury i Edukacji (CULT). W rezolucji zaproponowano szereg inicjatyw w podziale na cztery obszary: cele; sprawowanie rządów i narzędzia; podejście międzyludzkie; oraz globalna strategia UE. Posłowie do PE zalecają opracowanie skutecznej strategii UE w dziedzinie międzynarodowych stosunków kulturalnych, zapewnienie oddzielnej linii budżetowej na ten cel, uruchomienie programu UE dotyczącego międzynarodowej mobilności i utworzenie programu wiz kulturalnych.

Pełniący funkcję współustawodawcy Parlament przyjął wnioski Komisji dotyczące otwarcia inicjatywy europejskich stolic kultury na państwa EFTA i EOG oraz ustanowienia roku 2018 Europejskim Rokiem Dziedzictwa Kulturowego. W poprzedniej kadencji Parlament przygotował inicjatywę znaku dziedzictwa europejskiego i dyrektywę w sprawie zwrotu dóbr kultury. Tematem dziedzictwa kulturowego Parlament zajął się w rezolucji z 2015 r. „Ku zintegrowanemu podejściu do dziedzictwa kulturowego w Europie”^[10], podkreślając rolę, jaką dziedzictwo kulturowe odgrywa w dziedzinie wzrostu gospodarczego i tworzenia miejsc pracy. W dniu 20 stycznia 2021 r. Parlament przyjął rezolucję w sprawie zapewnienia długotrwałych efektów politycznych Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego, której podstawą było sprawozdanie z własnej inicjatywy sporządzone przez komisję CULT (2019/2194 (INI))^[11]. W sprawozdaniu wezwano Komisję i państwa członkowskie do zintensyfikowania działań na rzecz ochrony i promowania różnorodności językowej w epoce cyfrowej, włączenia dziedzictwa kulturowego mniejszości obecnych w Europie do wszelkich dyskusji na temat dziedzictwa europejskiego oraz wspierania tradycyjnych europejskich i ogólnoeuropejskich imprez kulturalnych.

W negocjacjach dotyczących wieloletnich ram finansowych na lata 2014-2020 i 2021-2027, jak również w toku rocznych procedur budżetowych Parlament stale walczył o zwiększenie środków budżetowych przeznaczonych na sektor kultury i sektor kreatywny, w szczególności na program „Kreatywna Europa”. W projekcie opinii w sprawie wniosku Komisji dotyczącego nowych wieloletnich ram finansowych na lata 2021-2027, który poddano pod głosowanie w październiku 2018 r., komisja CULT wezwała do podwojenia zasobów przeznaczonych na nowy program „Kreatywna Europa” (2021-2027). W dniu 14 grudnia 2020 r. osiągnięto porozumienie zapewniające finansowanie programu kwotą w wysokości 2,2 mld EUR, co zwiększyło jego obecny budżet o 36%. W poprawkach do wniosku Komisji w sprawie programu „Kreatywna Europa” na lata 2021-2027, poddanych pod głosowanie na posiedzeniu

[8]Dz.U. C 11 z 12.1.2018, s. 16.

[9]Dz.U. C 334 z 19.9.2018, s. 112.

[10]Dz.U. C 316 z 22.9.2017, s. 88.

[11]Teksty przyjęte [P9_TA\(2021\)0008](#).

plenarnym w marcu 2019 r., Parlament zaproponował, aby środki były rozdzielane na różne komponenty w ujęciu procentowym, a nie kwotowym, zapewniając specjalny przydział środków na projekty współpracy w sektorze kultury. Ponadto posłowie do PE zaproponowali poprawki mające na celu skuteczniejsze wspieranie konkurencyjności rynku kreatywnego, promowanie większej integracji i informowanie o znaczeniu kultury dla rozwoju Europejczyków i europejskich społeczeństw. Porozumienie między Parlamentem a Radą zostało zatwierdzone na posiedzeniu komisji CULT [11 stycznia 2021 r.](#) 10 maja 2021 r. komisja CULT głosowała za [zaleceniem zatwierdzenia tekstu](#), który został formalnie przyjęty na posiedzeniu plenarnym 19 maja 2021 r.

Parlament podkreślił kilkakrotnie, że pandemia COVID-19 nadal negatywnie wpływa na sektor kultury, a posłowie do PE zaapelowali o odpowiednie i ukierunkowane wsparcie finansowe w celu złagodzenia kryzysu w sektorze kultury i sektorze kreatywnym z myślą o udzieleniu pomocy zatrudnionym w nich osobom. Ostatnio kwestię tę poruszono podczas debaty przed głosowaniem końcowym w sprawie programu „Kreatywna Europa” na lata 2021-2027 (obejrzyj debatę [tutaj](#)).

Katarzyna Anna Iskra
05/2021

